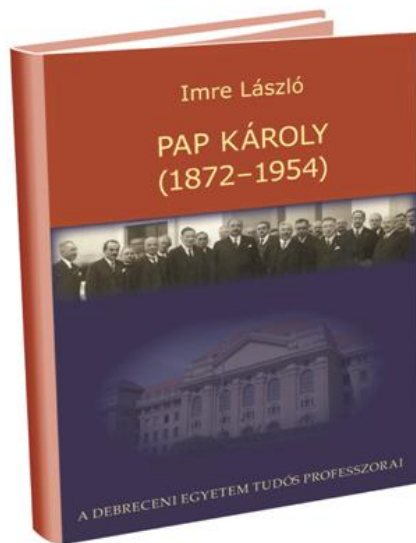

**Imre László:
Pap Károly (1872–1954)**

A Debreceni Egyetem tudós professzorai II.
Debreceni Egyetemi Kiadó, 2012. 113 oldal

Volt egyszer egy tévésorozat, *Magyar elsők* címmel. Népszerűségét többek között annak is köszönhetette, hogy az elsőt, az úttörőt minden területen kiemelt jelentőséggel kezeljük. Az emberi emlékezetet kutató pszichológusok szerint mnemotechnikánk is így működik: az első napra az iskolában vagy az első csókra mindenki emlékezik, akkor is, ha később volt jobb vagy jelentősebb. Valahogy így lehetünk Pap Károly irodalomtörténeti életművével is: ő volt a Debreceni Egyetem első irodalomtörténet professzora, 1914-től egészen 1942-ig állt a tanszék élén, de legyünk őszinték,

A Debreceni Egyetem tudós professzorai sorozatba nem teljesítménye, hanem elsősége alapján kerülhetett be.

Imre László monográfiájának nagy erénye, hogy ezt egy percig sem tagadja. De nemcsak kritikával, hanem empátiával is viszonyul az irodalomprofesszor szellemi hagyatékához. A legfontosabb, hogy Pap Károly személyét, ízlését és preferenciáit egy nagyobb történeti kontextusban igyekszik megérteni. Ennek elsődleges terepe pedig a kálvinista nemzeti konzervativizmus eszmevilágának a vizsgálata, hiszen ez az az ideológia, amely leginkább meghatározta a professzor gondolkodásmódját. Ugyanis ahhoz a generációhoz tartozott, amelynek meghatározó élménye a Bachkorszak emlékezete, a nemzeti fenyegetettség permanens érzése. Az ebből a tapasztalatból kinövő kései népnemzeti irányzat Gyulai Pált követi, emellett Arany János, Kemény Zsigmond és Eötvös József erkölcsi és szellemi örökségét tartották fontosnak e nemzedék tagjai. A monográfus azt is tárgyilagosan látja, hogy ebben a hagyományban rejlett az ereje ennek a protestáns nemzeti konzervativizmusnak, mert ilyen nagynevű elődök intellektuális

nívója volt a mércéjük. Ugyanakkor felhívja a figyelmet eme ideológia gyengeségére is, főként annak me-revségét és provincializmusát hangsúlyozza, hiszen a századforduló gyorsan urbanizálódó világában valóban képtelen volt a változásra.

Ez az assmanni értelemben vett „hideg emlékezet” a két világháború között meg is találja a maga politikai szövetségeseit is. Pap Károly már korábban is szimpatizál Tisza István politikájával vagy a „nagynémet” orientációval, és ezzel nem is lenne semmi gond. Mai távlatból nézve viszont az már problematikusabb, hogy irodalmi választásait is alárendeli politikai rokonszenvének, így mint a „keresztény úri középosztály” legtöbb tagja, ő is Herczeg Ferencet, a Horthy-korszak „írófejedelmét” tartja az akkori kortárs irodalom legnagyobbjának. Ebből következőleg a revíziós politikát is támogatta, és ez olyan szakmai tévedésekhez is vezetett, mint például Zivuska Andor debreceni költő irredenta verseiről írott dicsérete. Nem meglepő az sem tehát, hogy az általa vezetett konzervatív Csokonai Kör legfeljebb, ha Babitsot méltatta a Nyugat szerzői közül, Adyról szó sem lehet, sőt, a nagy ellenfelet (utólagos távlatból a nagy ellenpontot), Szabolcska Mihályt méltatta inkább a 20. századi magyar irodalomból. (A teljes képhez persze meg kell említeni a Gönczy Monika által készített Pap Károly-bibliográfiát is, melyben azt látjuk, hogy professzorként azért olyan szakdolgozatnak is a témave-

zetője volt, ahol a téma éppen Ady volt, de találunk szakdolgozatokat Reviczkyról, Komjáthyról, Molnár Ferencről, Kosztolányiról és Krúdyról is.) Esetleg még a fiatalon, az első világháborúban elhunyt Gyóni Gézárt tartotta sokra, akinek az életműve az első világháború centenáriumának köszönhetően újra kapott, ha nem is nagy, de valamekkora figyelmet.

Pap Károly választásai közül, voltaképpen kánonjából tehát a vele egy korban élő szerzők közül egy sem marad fontos a mai kor számára. Arany János lesz az egyetlen alkotó, akinek a professzor kutatásainak egy részét szentelte, és akinek a kanonikus pozíciója ma is kikezdehetetlen, de Arany kultuszát már ő is készen kapta nagykörösi diákként. Maradandót az Arany-szövegkiadásokkal alkotott, melyek a pozitívizmus égisze alatt születtek meg. Ez volt az a másik eszmei áramlat, amely nagy hatással volt Pap Károlyra, ezt Imre László már azzal is kiemeli, hogy külön fejezetben tárgyalja a pozitívizmus hatását. A modern irodalomtudomány első koherens irányzatának alapelvei tökéletesen megfelelték a nemzeti irodalmak azon projektjeinek, melynek során természettudományos egzaktussággal adják közre kanonikus szerzők kéziratban lapangó szövegeit. Pap Károly filológusi alkatának ez a fajta tevékenység felelt meg a legjobban, ezért is adja ki Arany nagykörösi oktatási segédanyagának szánt irodalomtörténeti jegyzeteit már 1911-ben (min-

tegy hatvanoldalas bevezető tanulmány kíséretében), illetve jóval később 1934-ben, az *Arany János emlékkönyv* második kötetében Arany széptani (esztétikai) jegyzeteit is publikálja.

Imre László a két szövegkiadás mellett kénytelen azt a Tóth Ede-monográfiát is Pap Károly pályájának csúcspontjaként megnevezni, amit ráadásul még 1894-ben, egyetemi hallgató korában írt. (Ekkoriban gyakran megtörtént, hogy egy jól sikerült szakdolgozatot egyben elfogadtak doktori disszertációnak is.) Tóth Ede rövid életének egyetlen kiemelkedő művének, *A falu rossza* című népszínművének korabeli hatalmas sikerét már rég elfelejtette a hivatalos irodalomtörténeti emlékezet is, talán már a harmincas években is így volt, amikor Pap Károly pályája végén járt, ennek ellenére másnak már nem szánt könyv terjedelmű publikációt. Azonban ebben az esetben is megértőnek kell lennünk, hiszen az akkori akadémiai életből hiányzott az a publikálási kényszer, amely az utóbbi pár évtized tudományosságát oly erősen meghatározza. Mégis joggal ad hangot hiányérzetének Pap Károly monográfusa, amikor mérlegre teszi az életművet. Nem is igazán azzal van a baj, hogy a szóhasználata elavult, hiszen ez előbb-utóbb minden szöveggel megtörténik. Inkább az beszédes, hogy nem volt már hatással a diákságra (a harmincas években bölcsészkarra járó hallgatókra biztos nem, azok

közül párral még tudott beszélni a monográfia szerzője).

Nézetei tehát már aktív éveiben anakronisztikussá váltak, viszont Imre László konklúziójában ebben is tanulságot lát, nevezetesen azt, hogy a Pap Károly által képviselt értékrend önmaga ellenségévé válhat, ha túl egyoldalú marad. A végkövetkeztetés túllép a professzor egyedi esetén és globális érvényű tapasztalatot fogalmaz meg: „a nemzeti konzervativizmus versenyképességét is csupán a múlt önkritikus mérlegelésével lehet biztosítani.”

A pályarajzot három forrásértékű melléklet egészíti ki: Pap Károly 1925. október 12-én tartott rektori beszámoló beszéde az előző tanévről, faksimile kiadásban, tizennégy fotóból álló képmelléklet és a Pap Károly műveit felsoroló bibliográfia. Ez utóbbiról már volt szó, segítségével nyerhettünk rálátást ugyanis a professzor tudósi munkája mellett tanári-témavezetői tevékenységére is. A fotók egy része (a családi képek mellett) és a rektori beszéd pedig Pap Károlynak egy harmadik oldalát, az intézményvezetői szerepvállalásait mutatja meg. A beszéd egyetemtörténeti forrásként is elsőrangú, hiszen az alig tízéves intézmény kezdeti hőskorából származik. Éppen megalkakul a közgazdaságtudományi kar, folyamatban vannak a klinikai építkezések (mint ahogy villamosmegálló is csak 1925-től van ott), anyagi nehézségek miatt nincs egyetemi lap, de már megvan a DEAC, az

egyetemi könyvtár is még a Simonffy utcán van. Tehát sok minden másképpen van már ma, de a beszédben találunk olyan dolgokat is, amelyek, úgy látszik, örökre megmaradnak: ilyen például az ország Budapest-központúsága, hogy a fiatalok inkább a pesti egyetemre mennek „a fővárosi élet varázsától csábítva”, vagy hogy az előadásokat nem látogatja, legalábbis nem nagy számban hallgatja a diákság.

Imre László Pap Károly-monográfiája olvasásának legjobb módja tehát valóban az, amit a szerző maga is ajánl: legyünk empaticusak a történeti különbségekből ere-

dő különbségekkel szemben, de egyidejűleg igyekezzünk is felfedezni azt, ami a múlt minden idegensége ellenére a jelen hasznára válhat. A monográfus ezt a lehetőséget elsősorban a nemzeti konzervativizmus korszerű újraértésében látja, de talán azt is hozzátehetjük még ehhez, hogy az „alapító atya”, az, aki legelső valamiben, semmire sem kötelezi a későbbi jövőket, az utódokat – a jó hagyományokat folytatni kell, a rossz hagyományokat csak csodálni a maguk idegenségében.

Takács Miklós